

SAVONIA

■ OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
KULTTUURIALA

VUODENAJOISSA IMPROTEN

Projekti improvisaatioesityksen tekemisestä taidemuseoon

TEKIJÄ: Tuija Julia Touhunen

Koulutusala Kulttuuriala	
Koulutusohjelma Tanssinopettajan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Tuija Julia Touhunen	
Työn nimi Vuodenajoissa improten – Projektin improvisaatioesityksen tekemisestä taidemuseoon.	
Päiväys 4.4.2014	Sivumäärä/Liitteet 33/1
Ohjaaja(t) Paula Salosaari	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Kuopion taidemuseo	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämä opinnäytetyö on Tuija Touhusen projekti improvisaatioesityksen tekemisestä taidemuseoon. Tässä opinnäytetyössä Touhunen valmistaa improvisaatioesityksen käyttäen apunaan omia mielenkiinnon kohteitaan kuten puhetta ja liikettä. Hän on kiinnostunut esiintyjän ja katsojan välisestä vuorovaikutuksesta ja miten se vaikuttaa improvisoidun esityksen sisältöön. Tässä työssä tutkitaan yleisökontaktia, läsnäoloa ja improvisoidun esityksen muotoa. Työn alussa Touhunen kertoo lukijalle mistä improvisaatioissa on kysymys ja mitä käsitteet intuitio, spontaanius, läsnäolo sekä tässä ja nyt – hetki pitävät sisällään. Opinnäytetyössään Touhunen kertoo millaisia lähtökohtia ja tavoitteita hänellä on esitykselleen ollut. Improvisaatioesitykseen Touhuselle muodostuu teemaksi vuodenajat ja projektiin tulee mukaan myös sellistin. Esitys Vuodenajoissa improten pohjautuu improvisaatioon tanssin, puheen ja tekstimateriaalin keinoin. Esitys on tehty yhteistyössä sellistin kanssa ja se esitettiin kahdesti Kuopion taidemuseolla helmikuussa 2014.</p> <p>Tämä opinnäytetyö on Touhuselle matka kohti sitä, mitä hän esiintyjänä on kaikkein omimmillaan. Improvisaatio on avannut hänen käsityksiään siitä, mitä hän tanssissa pitää tärkeänä ja millainen tanssitaiteilija hän haluaa olla. Touhuselle taide tarjoaa mahdollisuuden eläytyä ja kokea sekä ymmärtää yhteiskuntaamme ja maailmaa.</p>	
Avainsanat Improvisaatio, tanssi, yleisökontakti, spontaanius	

Field of Study Culture			
Degree Programme Degree Programme in Dance Teacher			
Author(s) Tuija Julia Touhunen			
Title of Thesis Improvisation through seasons – The project making improvisation performance for the art museum			
Date	4.4.2014	Pages/Appendices	33/1
Supervisor(s) Paula Salosaari			
Client Organisation /Partners Kuopio art museum			
<p>Abstract</p> <p>This thesis is Tuija Touhunen´s project about making an improvisation performance for the art museum. In this thesis Touhunen make improvisation performance by using her own intrests spelling such as talk and movement. She is interested in commerce between performer and audience and how that will influence the performance. In this work she explores contact with the audience, presence and forms of improvisation performance. At the beginning Touhunen shows the reader what is improvisation about and what is intuition, spontanius contact, presence and the "here and now" moment. In her thesis Touhunen tells what kind of basis and goals she has had. For her improvisation performance Touhunen chose the theme seasons and involving a cellist in the performance. The performance improvisation through seasons consists of dance, talk and text material. The performance was done in collaboration with a cellist and it was performed twice in Kuopio art museum on February 2014.</p>			
Keywords Improvisation, dance, audience contact, spontanius			

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	MISTÄ IMPROVISAATIOSSA ON KYSYMYS	8
2.1	Mitä on improvisaatio	8
2.2	Improvisaation käsitteitä	8
3	LÄHTÖKOHTIANI TÄHÄN PROJEKTIIN	10
3.1	Omasta työskentelystäni improvisaatiossa	10
3.2	Spontaanisuuden kehittäminen	10
3.3	Tila	11
3.4	Aika	12
3.5	Aistit	12
3.6	Esiintymissuunnat ja katsomo suhteessa esiintyjään	13
3.7	Puhe	13
4	VUODENAJOISSA IMPROTEN ESITYKSEN ESITTELY	15
4.1	Tanssi ja puhe	15
4.2	Oma taustani	15
4.3	Teemana vuodenajat	16
4.4	Musiikki	16
4.5	Esityspaikkana Kuopion taidemuseo	17
5	VUODENAJOISSA IMPROTEN ESITYKSEN RAKENTUMINEN VAIHE VAIHEELTA	18
5.1	Käytännön harjoittelun aloittaminen	18
5.2	Esiintymispaikassa käyminen	19
5.3	Sellisti tulee projektiin mukaan	20
5.4	Esityksen markkinointi	21
5.5	Esiitys asettuu lopulliseen muotoonsa	21
5.6	Koeyleisöä	22
6	ESITYKSET JA ANALYSOINTI	23
6.1	Esityspäivä I	23
6.2	Esityspäivä II	24
6.3	Improvisaatio katsojan näkökulmasta	25
7	PROJEKTISSA ESILLE TULLEITA HAASTEITA	29
7.1	Uskaltaminen epäonnistua	29

7.2	Turhautuminen	29
7.3	Keskeneräisyyden sietäminen	30
8	POHDINTA.....	31
LIITE 1: KIRSI KUNNAS: "LEVON HETKELLÄ"		33

1 JOHDANTO

Opinnäyteydessäni valmistan improvisaatioesityksen käyttämällä omia mielenkiinnonkohteitani puhetta ja liikettä esityksen sisällön tuottamisessa. Improvisaatioesitykseen minulle syntyy opinnäytetyöni aikana teemaksi vuodenajat ja saan projektiin mukaan sellistin. Tämä opinnäytetyö on minulle matka kohti sitä, mitä esiintyjänä olen kaikkein omimmillani. Se on ollut myös matka siihen, mikä tekee minulle taiteesta välttämättömyyden.

Jaana Venkula pohtii taiteen välttämättömyyttä; taiteen ja estetiikan merkityksiä yhteiskunnassamme. Hänen mukaansa estetiikka sanan takana oleva kantasana aisthetikos tarkoittaa alun perin aistivaa. Tuntoaisti, tilakäsitys, hajuaisti, kuuloaisti ja näköaisti ovat kukin samaan aikaan tarpeellisia esteettisen elämyksen muodostumisessa. Esitys on Venkulan mukaan moniaistillinen kokemus, jota esteettisyys ja taide parhaimmillaan ovat. (Venkula 2003, 13, 16.) Kokemukseni mukaan tanssissa voin hyödyntää kaikkia aistejani ja pystyn vaikuttamaan tanssiteoksen ilmaisuun niin esiintyessäni, kuin koreografioidessani esitystä. Improvisoimalla syntyy kokemukseni mukaan erityislaatuista ilmaisua, ehkä primitiivisempää kuin ennalta suunnitellussa esityksessä. Kokemukseni mukaan improvisoitu esitys on usein improvisoijan itsensä näköistä. Improvisaatioesityksen estetiikka syntyy usein tilanteesta ja hetkessä esillä olevista asioista, joihin esiintyjä spontaanisti reagoi ja vie esitystä eteenpäin. Toki valmiissakin koreografiassa estetiikka on usein tekijän itsensä näköistä, mutta tällöin tekijä on pystynyt etukäteen punnitsemaan mitä elementtejä teoksestaan tuo esille ja mitä jättää vähemmälle. Minulle kiinnostavaksi asiaksi tämän projektin myötä muotoutui, miten yleisö vaikuttaa improvisoidun esityksen sisältöön ja miten esitys tämän myötä kulkee eteenpäin.

Olen tutustunut improvisaatioon menetelmänä ensimmäisen kerran lukioaikana teatteriharrastuksen parissa. Teimme tuolloin paljon pieniä kohtaushajoituksia, joista päällimmäisenä muistan heittäytymisen ja toisen idean hyväksymisen. Tuntien jälkeen oloni oli aukinainen ja vapautunut. En koskaan uskaltanut lavalle asti, sillä hyppy tuntemattomaan kaikkien edessä tuntui liian pelottavalta. Siihen liittyi vahvasti myös pelko epäonnistumisesta. Tanssiharrastuksen parissa improvisaatiota tein vasta monta vuotta myöhemmin nykytanssitunnilla. Aluksi minusta tuntui oudolta ajatus siitä, ettei muka tiennyt miten seuraavaksi tulisi liikkumaan. Minulle oli huomattavasti vaikeampaa heittäytyä improvisaation kielellä ”tyhjän päälle” kehollisen ilmaisun kautta. Eräällä kerralla tehdessäni tanssitunnilla kontakti-improvisaatiota, keskityin kuuntelemaan vain musiikkia ja omaa pariani. Tuolloin minusta tuntui, että improvisoin tanssiessani. Annoin vain liikkeen virrata, enkä määrittänyt tai arvottanut liikkeitäni sen tarkemmin.

Minulle tanssi on merkittävää, koska se luo suhteen omaan keholliseen ajatteluun, tilaan ja aikaan. Tanssi tarjoaa useita tapoja lukea ihmistä, tilanteita, vuorovaikutusta ja yhteiskuntaa. Koen, että improvisaatio on toimiva väline juuri tämän kaltaisten asioiden syntymiseen. Improvisaatio on avannut omia käsityksiäni siitä, millainen tanssitaiteilija haluan olla. Arvostan heittäytymistä, spontaaniutta, eläytymistä ja läsnäoloa. Minulle taide tarjoaa mahdollisuuden eläytyä ja kokea sekä ymmärtää yhteiskuntaamme ja maailmaa. Se peilaa meitä itseämme ja tekee näkyväksi ajatuksiamme ja mahdollisesti yhteiskuntamme ilmiöitä. Se on minulle väline käsitellä asioita ja oppia jotain itsestäni.

Olen samaa mieltä Venkulan kanssa siitä, että taide kehittää taitoamme elämään preesenssissä eli tässä hetkessä, vaatiessaan huomiomme juuri sillä hetkellä jolloin elämys on tarjolla; hetkessä syntyvää, hetkessä elävää ja hetkessä ohimenevää (Venkula 2003, 52). Hetkessä eläminen on itselleni taiteen yksi merkittävimmistä tehtävistä. Miksei siis itse esityskin voisi olla hetkessä elävää, impulsiivista ja vuorovaikutteista? Toteuttamalla improvisaatioesityksen halusin jatkaa tätä heittäytymisen taidon kehittämistä itsessäni. Opinnäytetyöesityksessäni olin kiinnostunut esiintyjän ja katsojan rooleista ja roolien rikkomisesta. Olin kiinnostunut myös siitä, miten roolien muuttuminen vaikutti katsojan ja esiintyjän väliseen vuorovaikutukseen ja tällä tavoin vaikutti myös esityksen sisältöön. Halusin antaa esitykselle mahdollisuuden syntyä esityshetkellä ja itselleni mahdollisuuden kokea sen yhdessä yleisön kanssa.

2 MISTÄ IMPROVISAATIOSSA ON KYSYMYS

Alussa oli improvisaatio... sen jälkeen harjoiteltu toistaminen.

2.1 Mitä on improvisaatio

Improvisaatio tulee latinan kielen sanasta *improvisus*, joka tarkoittaa ennalta näkemätöntä. Improvisointia voi Koposen mukaan kuvata sen olevan esityksen luomista esittämishetkellä. Koponen kirjoittaa siihen liittyvän vahvasti assosiointi, heittäytyminen, läsnäolo ja kuunteleminen. Improvisaatio syntyy tässä ja nyt, ja näyttäytyy sellaisenaan yleisölle. Usein improvisaatiosta käytetään puhekielessä sanaa *impro*. Improvisaatiota käytämme Koposen mukaan myös arkielämässä huomaamattamme. Se tapahtuu arjen spontaaneissa tilanteissa kuten valinnoissa joita teemme, vuorovaikutuksessa ja yllättävissä käänteissä, jotka rikkovat rutiinimme. Improvisaatio sopii kaikille, jotka haluavat kehittää omaa luovuuttaan ja itseään ihmisenä. Improvisaatiosta puhuttaessa käytetään usein kuvauksia: *spontaanisuus*, *läsnäolo*, *intuitio* ja ”*tässä ja nyt*” –hetki. (Koponen 2004, 18 - 21.)

Koposen mukaan improvisointi ymmärretään mm. spontaanina arkipäiväisenä toimintana, jossa intuitiivinen taso on voimakkaasti läsnä (Koponen, 2004, 16). Improvisaatioteatterin katsojana arvostan lavalla läsnäoloa ja ennalta suunnittele mattomuutta. Nämä asiat vaativat mielestäni heittäytymistä, kuuntelua ja kontaktia niin yleisön kuin muiden lavalla olijoiden kesken. Kun lähdin tätä opinnäytetyötä suunnittelemaan, minulle oli tärkeää saada heittäytyä, olla läsnä ja tuottaa liikettä improvisaation avulla. Olen tämän projektin aikana perehtynyt improvisaation käsitteisiin teatteri-improvisaation avulla, sillä mielestäni ne soveltuvat hyvin tämän esityksen Vuodenajoissa improten kontekstiin. Koska esitykseni sisältää myös puhetta ja tekstimateriaalia, en ole halunnut rajata käyttämäni lähdemateriaalia pelkästään tanssi-improvisaatioon.

2.2 Improvisaation käsitteitä

Koponen kirjoittaa intuitiosta, spontaanisuudesta, läsnäolosta sekä tässä ja nyt-hetkestä jotka ovat keskeisiä käsitteitä improvisaatioissa. Täten ne ovat myös keskeisiä käsitteitä minun työskentelytavassani tämän projektin aikana. Olen huomannut näiden edellä mainittujen asioiden kehittyvän improvisaatiota harjoitellessa ja huomasin projektin edetessä, että tulin niistä yhä tietoisemmaksi.

Koponen kirjoittaa intuition liittyvän kiinteästi sensuroimattomuuteen. Se on hänen mukaansa osittain tiedostamaton ihmisen toimintaa ohjaava tajunnan tila, joka vaikuttaa ihmisen tekemiin valintoihin. Tällöin ihminen ei improvisoidessaan arvota sanojaan tai tekojaan etukäteen, vaan tuottaa materiaalia ulos vapaalla virtauksella. Improvisoidessaan hän on intuitionsa eli aistiensa, viettiensä ja vaistojensa varassa. Keskeistä Koposen mukaan on, että intuitio tapahtuu sanattomalla tasolla, tunteena. (Koponen 2004, 21 - 22.)

Spontaanisuus on Koposen mukaan toinen improvisaation keskeisiä käsitteitä. Koponen kuvailee spontaanisuutta luovuuden ytimeksi. Spontaanisuus on toimimista impulssien ja intuition mukaisesti. Se on ensimmäisen mieleen tulevan ajatuksen hyväksymistä ja sen ääneen sanomista. (Koponen 2004, 21 - 22.)

Läsnäolo on läheisessä yhteydessä tässä ja nyt- hetkeen, ennalta suunnittele mattomuuteen. Läsnäolo on Koposen mukaan tietoista virittäytymistä siihen tilaan ja hetkeen, missä ihminen kulloinkin on. Hetkessä oleminen on Koposen mukaan sitä, että ihminen tiedostaa kullakin hetkellä niin itsessä kuin muissakin ihmisissä ja ympäristössä tapahtuvat asiat. Tällöin sisäiset ajatukset ja ulkoiset paineet täytyy vaientaa ja keskittyä kuuntelemaan toista ihmistä. (Koponen 2004, 21 - 22.) Erityisen tärkeäksi tämän projektin myötä minulle korostui läsnäolon merkitys. Jotta intuiitiivisuus, spontaanius ja sitä kautta luovuus sekä impulsseihin tarttuminen olivat ylipäänsä esitystilanteessa mahdollisia, oli minun oltava sata prosenttisesti läsnä niin virittäytyessäni esitykseen, kuin itse esityshetkelläkin. Olemalla tässä ja nyt pystyin esiintyessäni havaitsemaan yleisön reaktioita ja sitä kautta myös tuottamaan esityksen sisältöä.

Improvisaatiota tehneenä olen havainnut, että tekemishetkellä kaikki aistit on oltava auki, jotta nämä käsitteet voivat toteutua. Pitää olla valmis reagoimaan tilanteissa nopeasti ja tehdä päätöksiä, jotka vievät tarinaa tai liikettä eteenpäin. Improvisaation kielellä niin sanottu ”tyhjä pää” ja avoin mieli kuvastavat hyvin sitä olotilaa, mikä minulla on tekijänä ollut ennen improvisaatioon heittäytymistä. Ne ovat mielestäni myös hyviä lähtökoh- tia erilaisia improvisaatiotekniikoita harjoitellessa. Kokemani mukaan yleisö ja improvisaation tekijä tai tekijät ovat esitystilanteessa tasa-arvoisessa asemassa, sillä kaikki osapuolet kokevat samaan aikaan jotakin ennalta arvaamatonta ja elävät tuolloin samaa hetkeä preesensissä. Ne ovat minulle improvisaatiossa ja sitä esittäessäni hienoja ja tärkeitä hetkiä sekä päämääriä.

3 LÄHTÖKOHTIANI TÄHÄN PROJEKTIIN

3.1 Omasta työskentelystäni improvisaatiossa

Niin teatteri-improvisaatiossa, kuin tanssi-improvisaatiossakin pätevät kokemani mukaan usein samat lainaalisuudet. Tulee kehittää omaa heittäytymiskykyään, spontaaniuttaan ja läsnäoloaan. Tarvitaan intuitiota, omien sekä toisten ideoiden hyväksymistä ja niiden eteenpäin viemistä ja leikkimielisyyttä. Epäonnistuminen ja niin kuin sitä improvisaation kielellä kutsutaan, mokaaminen, on sallittua! Kokemuksieni mukaan nämä asiat ovat usein pohjalla kaikessa improvisaatiossa, oli kyse sitten teatterista tai tanssista. Se miten harjoitteita ja käsitteitä sovelletaan liikkeisiin ja tanssiharjoituksiin tai teatteri-improvisaatiossa puheeseen ja kohtausharjoituksiin, erottavat ne toisistaan omiksi taiteen osa-alueikseen. Tänä päivänä taiteen genret kuitenkin sekoittuvat keskenään koko ajan enemmän, joten mielestäni tämän työn kannalta oleellisinta ei ole se mihin genreen harjoitteet kuuluvat, vaan miten niitä voi soveltaa käytännön tasolla.

Tänä päivänä tanssitaiteessa käytetään improvisaatiota niin työskentelyn välineenä, kuin teoksissa jotka ovat kokonaan improvisoituja. Improvisaation määrä riippuu vahvasti tekijöistä itsestään. Kokemani mukaan esityksellä saattaa olla esimerkiksi kehykset eli jonkinlainen teema, kulku tai säännöt jotka esiintyjät ovat sopineet etukäteen ja kaikki muu improvisoidaan. Etukäteen saatetaan myös päättää esityksen kesto tai millaista musiikkia esityksessä käytetään tai sitten mitään ei ole päätetty etukäteen. Lindyn mukaan ei ole yhtä oikeaa käsikirjaa improvisaatioharjoitteista, jotka sopisivat kaikille. On silti yleisiä teemoja ja taitoja, joita tanssi-improvisaatiossa tarvitaan ja käytetään. Niihin pohjautuvista harjoitteista kukin löytäkään itselleen sopivimmat. (Lindy 2009, <http://www.liikekieli.com/archives/213> <viitattu 29.10.2013>) Improvisoidessani pidän mielenkiintoisina elementteinä spontaaniutta, impulsseihin tarttumista, tilaa, musiikin ja tanssin välistä suhdetta sekä heittäytymistä tilanteeseen. Olen koonnut tähän osioon niitä osa-alueita, joita olen ollut halukas kehittämään työskentelyssäni tämän projektin myötä. Projektin alkuvaiheessa pidin tärkeänä alkaa työskennellä juuri näiden osa-alueiden kautta, joita nyt seuraavaksi avaan lukijalle enemmän.

3.2 Spontaaniuden kehittäminen

Johnstonen mukaan mitä itsestäänselvempi improvisoiija on, sitä enemmän hän on oma itsensä (Routarinne 1996, 87). Olen oppinut improvisaatiota tehdessäni, että yksinkertainen idea usein on toimivin kohtauksen tai tanssin etenemisen kannalta. Ihmisillä on yleensä pyrkimys olla omaperäisiä ja luovia, ja he keskittyvät tällöin enemmän suorittamiseen kuin heittäytyvät tilanteeseen omana itsenään. Tämän asian olen huomannut monesti niin itsessäni kuin seuratesseni muiden tekemistä improvisaatiokursseilla. Mielestäni onkin jo saavutus sinänsä pystyä heittäytymään ja hyväksymään omat sekä toisen ideat. Johnstonen mukaan ensimmäinen idea on yleensä toimivin. Hänen mukaansa improvisoijan tulee oivaltaa, että mitä itsestäänselvempi hän on, sitä omaperäisemmältä hän vaikuttaa. Tällä tavoin hän on myös enemmän oma itsensä (Routarinne 1996, 87).

Kokemuksieni mukaan spontaaniutta voi kehittää monin eri tavoin. Oman mielen voi päästää vapaaksi esimerkiksi puhumalla ja assosioimalla sanoja sanojen perään ja olla sensuroimatta itseään. Voi myös päättää etukä-

teen, millä kirjaimella sanojen tulee alkaa. Spontaaniutta voi myös harjoittaa tarttumalla hetkiin sen enempää miettimättä, tehdä tekoja toistensa perään arvottamatta asioita. Jotta kykenin esitystilanteessa olemaan mahdollisimman spontaani, minun tuli tehdä harjoituksia spontaaniuteen liittyen säännöllisesti. Olen kuullut usein tanssia improvisoidessani minulle heitetyn lausahduksen ”älä kontrolloi itseäsi”. Minulle ei ole ollut helppoa antaa kehoni päättää mitä seuraavaksi tapahtuu sen sijaan, että itse tekisin siitä aiemmin päätöksen. Omaa mieltäni ja mielikuvitustani olen harjoituttanut myös mielikuvaharjoitteiden avulla. Olen kuvitellut itselleni mm. unelmakodin yksityiskohtia myöten ja nähnyt huikean tanssiesityksen alusta loppuun. Mielen tyhjentämisharjoituksia ja assosiointia käytetään kokemuksen mukaan lämmittelynä ennen varsinaisia improvisoituja harjoitteita. Alkulämmittelyssä harjoitellaan myös vireystilaa tehden pelejä, joissa tulee nopeasti reagoida ulkoa tuleviin ärsykkeisiin. Harjoitteita on paljon ja ne ovat vapaasti sovellettavissa. Yksi improvisaation perusharjoitteista on keksiä arkiselle esineelle useita eri käyttötarkoituksia. Esimerkiksi kahvikuppi voikin olla hattu tai sormus. Lämmittelyn jälkeen ollaan niin sanotusti luovassa ja avoimessa tilassa, eli valmiustilassa heittäytymään, olemaan läsnä ja spontaani.

Johnstonen mukaan spontaaniudesta lukeminen ei tee kenestäkään spontaanimpaa, mutta se voi auttaa alkuun ja pysäyttää etenemisen vastakkaiseen suuntaan. Spontaaniuden kehittämisessä on Johnstonen mukaan tärkeää tehdä havaintoja, miten ajattelee ja alkaa tietoisesti ajatella toisin. Johnstone kertoo, että hän yrittää kouluttaa oppilaansa seuraavien oivallusten läpi: (1) että me kamppailemme mielikuvitustamme vastaan, erityisesti silloin, kun yritämme olla mielikuvituksekkaita; (2) että me emme ole vastuussa mielikuvituksemme sisällöstä, (3) että me emme ole, niin kuin meidät on opetettu ajattelemaan, omia persoonallisuksiaamme, vaan että mielikuvitus on todellinen minämme. Routarinne kirjoittaa, että Johnstonen lähtökohtana improvisaatiossa on ajatus leikkimisestä ja leikkimielisyydestä. Hänen mukaansa luova näyttelijäntyö kuten leikkiminenkin, ovat läheisessä yhteydessä vapaaseen assosioimiseen. (Routarinne 1996, 104 - 105, 215.) Tämän projektin aikana minusta on useasti tuntunut siltä, että harjoituksiin voi nimenomaan mennä leikkimään. Leikkiminen kuvastaa mielestäni olennaisesti sitä tilaa, joka minulla improvisaatiota tehdessä lähes aina on. Se on jotain lapsenomaista hulluttelua olematta silti lapsellista. Mielestäni se on melkoisen vapauttava olotila.

3.3 Tila

Oman mieltymykseni mukaan yksi iso teema tanssi-improvisaatiossa on tila, oli se sitten tanssijan ympärillä oleva tila ja sen rajat ja muodot tai tanssija suhteessa yleiseen tilaan, jossa tanssitaan. Kiinnostavaa mielestäni on miten tilaa käytetään, miten tilassa liikutaan, mitä ärsykeitä tila tuottaa tanssijalle, miten katse avautuu tilaan tai sulkee tilan tanssijan ulkopuolelle? Paljonko tilaa jää tanssijoiden väliin ja miten he tilaan asettuvat? Mielenkiintoista on myös, miten yleisö on tilassa ja mitkä ovat tilan ”etiketit” esimerkiksi teatteritilassa, jossa käyttäydymme eri tavalla kuin torilla tai ruokakaupassa? Tämän projektin alkuvaiheista asti olen huomannut, että minulle ensimmäinen asia improvisaatiossa on tila, joka antaa liikkumiselleni ärsykeitä. Tanssiini vaikuttaa väistämättä se, kuinka iso tila on ja jos kyseessä on esitys, mielenkiintoista on myös miten katsojat ovat tilaan asettuneet. Tanssiessani inspiroidun tilasta, jossa on paljon yksityiskohtia. Minusta on kiinnostavaa, miten pystyn hyödyntämään tilan yksityiskohtia improvisoidessani ja hyödyntämään esimerkiksi oman kehoni painoa. Tilan suhteen minua kiinnostavat tolpat, kulmat, muodot ja esineet sekä mittasuhteet tilassa ja miten näitä asioita hyödynnän tanssia improvisoidessani. Tämän projektin aikana lähes säännöllisesti alkaessani

harjoitella, huomioni lämmittelyn jälkeen on avautunut aina ensimmäisenä tilaan. Ensin olen kuulostellut omaa oloani, jonka jälkeen olen kuulostellut tilasta tulevien ärsykkeiden vaikutusta liikkeisiini.

Projektin edetessä minua alkoi kiinnostaa erityisesti miten rajaamani tila vaikutti minuun tanssijana. Paljon liikkumiseeni vaikutti se, minkä kokoinen alue tilasta rajattiin käytettäväksi ja mihin kohtaan tilaa sellisti asettui soittamaan. Jos tila rajattiin pieneksi saatoinkin liikkua tilassa vähän, mutta liikkeet itsessään olivat laajoja. Jos taas tilaa käytettiin koko salin mitalta liikuin paljon, minulla oli monia suuntia ja rytmitin liikkeitani enemmän, mutta liikkeet itsessään eivät olleet kovin isoja tai laajoja. Molemmissa tapauksissa, oli rajattuna tilana sitten suuri tai pieni alue, minulla oli tanssiessani paljon suuntia. Tämä johtui varmasti siitä, että avasin katsettani tilaan ja tanssin ulospäin, en sisäänpäin.

3.4 Aika

Minulle merkityksestä on se, tehdäänkö harjoituksia musiikin kanssa vai ilman musiikkia. Mikäli musiikkia ei käytetä, on oman hengityksen korostaminen minulle tärkeää liikkeen kuuntelun kannalta. Tällöin hengitys määrittelee mielestäni selkeämmin liikkeen kestoa ja taukoja liikkeiden välillä. Tämän projektin edetessä harjoituksissani huomasin liikkumistapani usein olevan virtaavaa ja erityisen tarkasti jouduin keskittymään taukojen löytymiseen. Aksenttien käyttö ei ole minulle luonteenomaista, mutta olen huomannut taukojen hyödyn lisäksi liikkeen vastakohtien käytön, jotta tanssimisessa näkyy dynamiikka. Huomasin erilaisten painonsiirtojen ja offbalancella leikkittelyn olevan tunnusomaisia piirteitäni tanssia improvisoidessani. Esitystäni rakentaessa minulle muodostui tärkeäksi tanssia musiikkiin, rikkoa tanssilla musiikkia sekä jatkaa tanssia vielä musiikin päätyttyä. Usein huomasin nopeuttavani tanssiani ja korostavani hengitystäni musiikin päättymisen jälkeen. Tunsin usein, että hengitän musiikin tahdissa, joka vaikutti liikemateriaaliini tanssijana, kun taas musiikin päätyttyä hengitykseni muuttui ja joko liike määritteli hengitystäni tai hengitys liikettäni.

3.5 Aistit

Kehossamme on paljon muistoja, jotka saattavat tulla mieleen eri aisteja käyttämällä. Morgenrohtin mukaan voimme hyödyntää samaan aikaan useaa eri aistia tai pureutua yhteen aistiin kerrallaan. Aistit ohjaavat liikkeitämme yksilöllisempään suuntaan ja niitä käyttäen liikkumme kokonaisvaltaisemmin. (Morgenroht, 1987, 125 - 130.) Tanssiminen musiikkiin, on minulle moniaistillinen kokemus. Samaa aikaan kuuloaistin lisäksi käytän tuntoaistiani ja näköaistiani. Se on osittain rauhoittavaa ja jollain tasolla koen sen voimaannuttavaksi, sillä musiikkia kuunnellessani voin keskittyä vain aistihavaintoihin ja antaa kokemusten virrata kehooni ajattelematta tanssimistani sen monimutkaisemmin. Projektin aikana tämä auttoi minua usein pääsemään niin sanottuun flowtilaan, jossa annoin vain kehoni vaikuttua ja virrata. Aistien varassa työskentely auttoi minua myös assosioimaan tanssiessani liikkeitä ilman, että jäin kiinni yhteen asiaan liian pitkäksi aikaa. Se antoi minulle vapauden aloittaa tanssimiseni keskittymällä johonkin aistiin ja kesken liikkumisen vaihtaa keskittymiseni toiseen aistiin antaen sen vaikuttaa liikkeisiini. Aistien kautta sain myös paljon erilaisia mielikuvia, joita liikkeilläni vahvistin.

Aistit laukaisivat usein monia muistoja, mitä mieleeni tuli vuodenaika teemaan liittyen. Esimerkiksi talvea työstäessäni mietin miltä lumi tuntuu, joka sai aikaan minussa muiston lapsuudestani, jossa tein lumiukkoa ja söin lunta. Syksyä työstäessäni saatoin miettiä, kuinka voimakas tuuli on ja miten sitä vastaan joskus yrittää kävellä. Mietin myös, miten voimakkaasti juuri haravoidut lehtikasat lentelevät ympäriinsä voimakkaan tuulen johdosta ja värikkäitä lehtiä joka puolella maata. Tämän kaltaiset mielikuvat johdattelivat liikkeitäni ja toivat itseleni uudenlaisia tapoja improvisoida tanssia.

3.6 Esiintymissuunnat ja katsomo suhteessa esiintyjään

Tämän projektin alkuvaiheista saakka olen halunnut tuottaa esityksen perinteisestä esitystilasta poiketen. Tämä jo ihan siitä syystä, jotta pystyn rikkomaan katsojille asetetun tilan suhteessa esiintyjään. Perinteisessä esiintymistilassa katsomo on usein yhdellä seinustalla ja esiintyjä esiintyy jäljelle jäävällä alueella katsomoon päin. Halusin pystyä esiintymään 360 astetta. Koen, että esiintymissuunnan ollessa 360 astetta, esiintyjän on pakko elää ja kokea oma esityksensä, jolloin tätä kautta esitys saattaa olla elämys myös katsojalle katsomis-suunnasta riippumatta. Halusin asettaa katsojat kaarimaiseen muotoon, jolloin he näkevät myös toisiaan esiintyjän / esiintyjien lisäksi. Olin tietoinen siitä, että tulisin asettamaan itseni esiintyjänä vahvasti katseen alle yleisön ollessa kaarimaisesti ympärilläni.

Minua kiinnostaa katsomon asettelun lisäksi esiintymistilan ja katsomon tilan rikkominen. Esiintymistilan rikkominen tarkoittaa minulle sitä, että voin lähteä esiintymisalueeltani yleisön sekaan ja käyttää myös tätä niin kutsuttua katsomoaluetta esiintymiseen. Esiintymisen monet suunnat ovat minulle luonnollisempi tapa esiintyä, kuin jos esiintyisin ikään kuin yhdellä seinällä katsomon ollessa vastassa toisella seinällä. Se tekee myös esiintymisestäni luontevampaa. Joskus katsoja näkee minusta selän, toisella hetkellä kasvot tarkoittaen sitä, että varsinaista esiintymissuuntaa minulla esiintyessäni tämän projektin aikana ei ole ollut. Kaikki suunnat ovat olleet minulle tasa-arvoisessa asemassa. Uskon, että tämä on yksi syy joka saattaa tehdä katsojalle olon esityksen kokemisesta pelkän katsomisen sijaan. Guénoun mukaan esitys on koko kehon ja sen kaikkien suuntien asia. Katselevia ja kuuntelevia katsojia on kaikkialla. Hänen mukaansa näyttämöä ei siis ole, sillä sitä ei ole olemassa vailla suuntaa. Kun näyttämöä ei enää ole, on olemassa ainoastaan näyttelemistä. (Sivenius, Kirkkopelto, Maukola 2007, 59.) Tämän projektin kohdalla voisi sen todeta olevan ainoastaan esittämistä / olemista.

3.7 Puhe

Minusta on kiinnostavaa olla rajoittamatta puhetta tanssin aikana. Usein harjoituksissa sain puheelleni impulsseja tanssimistani liikkeistä. Tämän koin rentouttavan itseäni liikkujana. En antanut suurta huomiota asialle siitä, miten minun tulisi liikkua tai millainen liike olisi miellyttävää katsoa. En arvottanut liikkeitäni. Liike herätti minussa jonkin ajatuksen, josta aloin puhua samalla kun tanssin. Myös oman huomioni kiinnittäminen puheeseen, auttoi minua tanssimaan vapaammin enkä tuolloin ehtinyt enää ajatella, miten seuraavaksi tulisin liikkumaan. Pohtiessani itseäni katsojana minusta on häiritsevää, mikäli en saa esiintyjän puheesta selvää, oli puhe sitten mahdollista juonta eteenpäin vievää tai ei. Kiinnitin puheen voimakkuuteen huomiota heti harjoitteluvaiheen alussa. Sääntönä oli, että puheesta tuli saada selvää tai puhetta ei käytettäisi ollenkaan. Harjoitel-

lessa oli mukava huomata, miten liike saattoi vaikuttaa äänenpainoihin erilailla kuin tavallisesti seisten tai istuen puhuessa. Liike usein rytmitti puhetta tai puhe saattoi alkaakin rytmittää liikettä.

Kaiken liikkeen lähtökohtana kokemani mukaan on kuitenkin hengitys ja irtipäästäminen. Antautuminen liikkeen vietäväksi ja uskallus katsoa mihin liike itsessään vie.

Every day
lie resting
what is needed
to be more comfortable
let go of past and future
open the room of yourself
to the day of this breath
open the skin to the air
to the light
let the undersurfaces of the body
open into shadows
let the hole body fill
and open to the breath
stretch roll yawn dream
let the thought dissolve and spread themselves
each day find a new question (Tufnell,1993)

4 VUODENAJOISSA IMPROTEN ESITYKSEN ESITTELY

4.1 Tanssi ja puhe

Nykytanssi on kokemani mukaan useimmiten abstraktia tanssitaidetta, jossa juonellista tanssia ei välttämättä ole. Teosten teemoja käsitellään esimerkiksi erilaisiin liikeideoihin pohjautuvilla materiaaleilla. Tämä erottaa teatterin ja tanssin toisistaan. Tanssiteatterissa kuitenkin nämä kaksi maailmaa nivoutuvat selkeämmin yhteen. Käytetään puhetta, esiintyjillä saattaa olla roolihenkilöt ja tanssissa usein on seurattava juoni. Usein näkemissäni tanssi-improvisaatioesityksissä on keskitytty enemmän abstraktiin taidemuotoon tutkimaan esimerkiksi liikettä tilassa sen sijaan, että improvisoitaisiin tanssin keinoin draamallisempi kokonaisuus.

Tässä projektissa olen kiinnostunut hyödyntämään tanssiteatterin elementtejä kuten puhetta, tekstimateriaalia ja jonkinlaista dramaturgiaa esityskokonaisuuden ehdoilla. Itselleni on luontaisempaa sotkea tanssin ja teatterin elementtejä toisiinsa, kuin pitäytyä vain jommassa kummassa. Tämän vuoksi en lähtenyt rajaamaan teosta pelkästään tanssiin. Tarkoitukseni oli tehdä improvisoitu esitys, jossa teemana ja esityksen kehyksenä on neljä vuodenaikaa. Teoksessa minulla oli mukana sellisti Saara Harvima, joka soitti kappaleita vuodenaikoihin liittyen alkaen syksystä päättyen kesään. Sovimme sellistin kanssa, että improvisaatio rajoittuu minun toimintaani esiintyjänä. Esityksen musiikkikappaleet olivat valmiita sävellyksiä, joista sellisti valitsi esitykseen mielestään sopivimmat. Sovimme, etten tietäisi kappalevalinnoista etukäteen. Teos sisältää tekstimateriaalia, improvisoitua puhetta ja tanssia musiikkiin sekä ilman musiikkia. Esityksen kesto on noin 20 minuuttia.

4.2 Oma taustani

Kuten jo johdannossa mainitsin, olen tutustunut improvisaation maailmaan ensimmäisen kerran lukioaikana teatteriharrastuksen kautta. Teimme paljon pieniä kohtaushajoituksia, joissa tuli hiettäytyä tilanteen viettäväksi. Tuntien jälkeen olo oli aukeinainen ja vapautunut. Harrastin tämän jälkeen improvisaatiota aika ajoin useissa eri ryhmissä. Koskaan en kuitenkaan uskaltanut lavalle asti, sillä hyppy tuntemattomaan kaikkien edessä tuntui liian pelottavalta. Improvisaatio oli tuolloin minulle keino purkaa opiskelupaineita ja hyvä väline näytelmäharjoituksissa. Tanssiharrastuksen parissa improvisaatiota tein vasta monta vuotta myöhemmin nykytanssitunnilla. Aluksi tuntui oudolta, ettei muka tiennyt miten seuraavaksi tulisi liikkumaan. Minulle oli huomattavasti vaikeampaa heittäytyä ”tyhjän päälle” kehollisen ilmaisun kautta. Huomasin koko ajan mieltäväni ennalta mitä teen seuraavaksi. (Tähän huomaa sortuvani ajoittain myös nykyisin.) Eräällä kerralla tehdessäni tanssitunnilla kontakti-improvisaatiota, keskityin kuuntelemaan vain musiikkia ja omaa pariani. Tuolloin minusta tuntui, että improvisoin tanssiessani. Tällöin annoin vain liikkeen virrata enkä määrittänyt tai arvottanut liikkeitäni sen enempää.

Improvisaatio on avannut omia käsityksiäni siitä, mitä tanssissa pidän tärkeänä ja millainen tanssitaiteilija haluan olla. Arvostan heittäytymistä, spontaaniutta, eläytymistä ja läsnäoloa. Se mitä liikkeitä tai kuinka taidokkaasti niitä tehdään, ei ole minulle tärkeää tekijänä eikä katsojana. Tärkeää on, miten liikkeet tehdään ja mitä omalla tanssilla halutaan välittää. Oli se sitten esiintyessä jokin hetki tai tunne tai muu sellainen, liike on

mielestäni ennen kaikkea ilmaisukeino. En suinkaan tarkoita, ettei koreografioitu materiaali olisi yhtä arvokasta ja miellyttävää niin tehdä kuin katsoakin. Päädyin kuitenkin tutkimaan improvisaatiota, koska siinä on kokemani mukaan selkeästi läsnä tietoisuus tästä hetkestä, epätietoisuus tulevasta ja valintojentekoprosessin näkyminen tanssin hetkellä. Improvisaatioesityksessä on mielestäni mahdollisuus aitoon vuorovaikutukseen yleisön kanssa. Nämä asiat ovat kiinnostaneet minua tämän projektin alusta alkaen ja uskon niiden avulla kehittyväni niin taiteilijana kuin ihmisenäkin. Ennen tätä opinnäytetyötä en ole esiintynyt improvisaatioesityksessä yleisön edessä. En ole myöskään tehnyt improvisoitua esitystä aiemmin ja nyt jos koskaan olin valmis haastamaan itseni. Minulle oli arvoitus mitä projekti toisi tullessaan ja miten siinä tulisin etenemään saaden aikaan valmiin esitysmuodon, jonka sisältö olisi kuitenkin improvisaatiota.

4.3 Teemana vuodenajat

Tanssiesityksiä tehdessäni, mietin usein ensin mistä juuri nyt olen kiinnostunut ja mitä haluan tehdä. Tämän jälkeen mietin esityksen teemaa sekä mistä teos voisi alkaa tai mihin se voisi päättyä. Kokonaisuus työssäni syntyy erilaisista palasista joita pyörittelen keskenään, kunnes ratkaisu tuntuu toimivalta ja voin todeta esityksen olevan valmis esitettäväksi. Tämän työtavan pohjalta aloin myös tällä kerralla työskennellä. Minulle esitystä harjoittaessani jokainen harjoitus on ollut muodoltaan enemmän ja enemmän esitys. Tämän projektin loppuvaiheessa olen kokenut kaikki läpimenoharjoitukset esityksiksi, vaikka ne ovatkin olleet treenisalissa.

Ennen kuin minulle muotoutui ajatus esityksen teemasta, ajattelin jonkinlaisen kehyksen esityksessä olevan tärkeä jo pelkän selkeyden ja seurattavuuden kannalta. Kesän lopulla satuin lukemaan Kirsi Kunnaksen runon Levon hetkellä, joka kertoo kesän päättymisestä ja syksyn alkamisesta. Runo on hieno kuvaelma tunnelmasta, joka loppukesästä tai alkusyksystä luonnossa vallitsee. Runo on kuvaus myös siirtymävaiheesta vuodenajasta toiseen. Kyseinen runo herätti minulle ajatuksen teemasta, joka voisi olla neljä vuodenaikaa. Päätin ottaa runon mukaan myös itse esitykseen, joten sen pohjalta minulle oli luontevaa aloittaa esitys syksystä. Se on myös luontevaa siksi, koska tämä esitys oli osa opinnäytetyötäni ja aloitin projektin työstämisen syksyllä.

Yksi tämän esityksen tavoitteista on herättää liikkeen keinoin katsojalle muistoja ja antaa mielikuvia hetkistä vuodenaikoihin liittyen. Pohtiessani vuodenaikojen tärkeyttä itselleni, esille nousi vahvasti oma suhteeni luontoon ja kuinka iso rooli luonnolla on vuodenaikoihin liittyen. Uskon, että vuodenajat ja luonto tekevät meistä suomalaisista juuri suomalaisia, koska ne säätelevät niin vahvasti elämäämme. Vuodenajat vaikuttavat muun muassa mieliaalaan, muotiin, harrastuksiin ja kanssakäymiseen. Koen vuodenaikojen olevan tärkeä osa suomalaista kulttuuria ja omaa suomalaista identiteettiäni.

4.4 Musiikki

Teosta suunnitellessani tiesin musiikin olevan yksi tekijä, joka tulisi säätelämään liikettäni ja kohtausten soljuvuutta. Projektin edetessä sain teokseeni mukaan sellisti Saara Harviman. En ollut aiemmin työskennellyt muusikon kanssa, joten myös tämä kokemus oli minulle uusi. Sovimme kappaleiden kestoista ja puhuimme minkä tyyllisiä kappaleita teoksessa voisi olla, mutta itse kappaleita en halunnut tietää etukäteen. Täten annoin

muusikolle suhteellisen vapaat kädet päättää musiikista. Sovimme myös, ettei musiikkia ole improvisoitu. Päätimme erikseen, että teos tulee päättymään Suvivirteen, jotta lopetus on molemmille osapuolille selkeä. Valitsin Suvivirren siitä syystä, että se on vahvasti yhteydessä vuodenaikaan ja herättää muistoja varmasti jokaisessa meissä.

Harjoituksissa sellistillä oli mahdollisuus kokeilla erilaisia vaihtoehtoja musiikin suhteen. En halunnut tietää musiikkikappaleita etukäteen siksi, koska minulla on vahva taipumus tehdä liikemateriaalia musiikkiin. En halunnut, että liike tulisi liikaa määrittymään jo ennen itse esitystä. Tämän vuoksi halusin pitää teoksen mahdollisimman tuoreena, jotta aito improvisointi liikkeessä voisi syntyä.

4.5 Esityspaikkana Kuopion taidemuseo

Halusin tuoda esityksen Kuopion taidemuseolle, koska halusin irtautua perinteisestä esiintymistilasta. Perinteiseksi esiintymistilaksi kutsutaan usein black boxia, joka tarkoittaa neljän seinän mustaa suljettua tilaa. Perinteisessä esiintymistilassa katsomo on usein yhdellä seinällä ja esiintyjä esiintyy vasten katsomoa jäävällä alueella. Perinteinen tila eroaa julkisesta tilasta niin, että ihmiset tulevat sinne tietäen että heille tarjotaan esityksille varatussa esitystilassa. Julkisessa tilassa kuten esimerkiksi kirjastossa tai kauppakeskuksessa, saattaa olla esityksen lisäksi samaan aikaan muutakin toimintaa ja tilassa saa usein vapaasti oleskella.

Tämän projektin myötä minulle muodostui tärkeäksi tutkia esityksen yleisösuhdetta. Vuorovaikutus on mielestäni parhaimmillaan, kun esitys on irrotettu perinteisestä esitystilasta. Tällöin myös perinteisen asettelun rikominen yleisön ja esiintyjän välillä on mahdollista. Taidemuseo tilana mahdollisti mielestäni yleisösuhteen välittömän syntymisen. Taidemuseossa ei ole erikseen suljettua esiintymishuonetta, vaan esiinnyin näyttelytilassa, jossa ihmisillä oli mahdollista katsoa sekä meneillään olevaa näyttelyä että esitystäni. Minulle se toi mahdollisuuden ottaa teokseeni mukaan näyttelyssä olevia aiheita tai esityksen aikana kiinnittää huomiota meneillään olevaan näyttelyyn. Tila mahdollisti usean taiteen osa-alueen samanaikaisuuden, mikä oli mielestäni ajatuksena hieno. Taidemuseo viehätti minua tilana, sillä se on muodoltaan kulmikas, siellä on tolppia, se on vaalea ja valoisa ja siksi erityistä valaistusta ei tarvittu. Luonnonvalo arkisti esitykseni tunnelmaa positiivisella tavalla. Taidemuseolla on myös hyvä akustiikka tilan kulmikkisuuden ja avaruuden vuoksi.

5 VUODENAJOISSA IMPROTEN ESIITYKSEN RAKENTUMINEN VAIHE VAIHEELTA

5.1 Käytännön harjoittelun aloittaminen

Projektini alkoi lokakuussa 2013 sooloharjoituksilla. Tässä vaiheessa minulla oli selvillä esityksen tema vuodenajat, esityksen muoto eli improvisaatio, esiintymispaikka Kuopion taidemuseo sekä tekstimateriaalina Kirsi Kunnaksen runo. Tällöin olin vielä vahvasti sitä mieltä, että musiikki tulisi kaiuttimista. Tavoitteeni oli koota erityyisiä kappaleita cd levyille, jotka soisivat esityksessä arvotusti. Harjoituksiin valitsin tunnelmiltaan hyvin erilaisia musiikkikappaleita, kuitenkin vuodenaika teemaa tukien. Tein harjoituksiin aina etukäteen jonkinlaisen suunnitelman ja erilaisia tehtäviä, joiden kautta lähdin liikemateriaalia improvisoimaan. Harjoittelu painottui tässä vaiheessa pelkästään liikkeeseen ja itsenäiseen harjoitteluun. Harjoittelin koko projektin ajan tanssisalis- sa, en siis kertaakaan taidemuseolla.

Minulle on vaikeaa olla tekemättä päätöksiä esityksen sisällön suhteen ja harjoitteluvaiheessa esitykseen alkaa usein väistämättä muotoutua aihioita, joita käsittelen tai liikemateriaalia, joka on samantyylistä. Siksi minua auttoi jokin tema tai raamit esitykselle, jolla annoin itselleni vapauden työstää aihetta. Yritin kuitenkin katsoa asiaa mahdollisimman monesta näkökulmasta, jotta liikekieli pysyisi mahdollisimman tuoreena. Tässä minua auttoi se, että kehitelin itselleni erilaisia tehtäviä kullekin harjoituskerralle.

Ensimmäisellä harjoituskerralla tehtävänäni olivat vuodenajat. Harjoituksissa tanssin ensin syksyaiheisen liike- materiaalin musiikkiin edeten aina kesään saakka. Työvälineenä minulla oli pelkät mielikuvat ja mahdollisesti niistä ponnahtelevat muistot. Tämän jälkeen keskityin vain syksyyn käyttäen hyödyksi kaikkia aistejani. Mietin esimerkiksi millaisia makuja, hajuja ja pintoja syksyssä on ja tuotin liikettä näiden aiheiden pohjalta. Loppujen lopuksi tanssin todella vähän silmät kiinni koko projektin aikana. Yritin sen sijaan tuoda ajattelemaani maise- maa ja tunnelmaa tilaan näkyväksi. Jälkeenpäin ajateltuna olisi ollut hyvä kontrasti vaihdella näitä kahta asiaa keskenään esimerkiksi jonkin vuodenajan kohdalla.

Vuodenaikateeman ympärillä kului monta seuraavaakin harjoituskertaa. Teetin itselleni kullekin harjoituskerral- le erilaisia tehtäviä. Eräillä kerroilla otin mukaani paperilappuja, joihin kirjoitin sanoja vuodenakoihin liittyen. Laitoin laput neljään eri kasaan vuodenaikojen mukaan ja nostin aina muutaman lapun eri vuodenajan kohdal- ta. Niiden sanojen mukaan mitä lapuissa luki, improvisoin liikkeellistä materiaalia vuodenaikoihin liittyen. Mi- nulla oli näiden aiheiden lisäksi liikkeellisiä tehtäviä itselleni kuten rytmillä leikittelyt, kehonosista lähtevien impulssien seuraaminen, hengityksen korostaminen tanssin aikana, mielenkiintoisen liikkeen toistaminen, fo- kuksen vaihtelu omasta itsestä tilaan, vapaan liikkeellisen virtauksen ja taukojen leikittelyt ja niin edelleen. Huomasin projektin aikana, miten tärkeässä osassa virittäytyminen sekä kehon ja mielen lämmittäminen har- joituskertojen alussa ovat. Minulta sujui huomattavasti paremmin sellaiset harjoituskerrat, joissa annoin itsel- leni aikaa alkulämmittelyssä keskittyä joko yhteen asiaan tai tehdä liikettä vapaasti assosioimalla. Mikäli lähdin harjoitussaliin tullessa suoraan improvisoimaan enkä tehnyt alkulämmittelyä ollenkaan, en pystynyt kukaan kes- kittymään oikein mihinkään ja harjoittelu tuntui enemmän suorittamiselta kuin improvisoinnilta.

Päiväkirjamerkintöjä 4.11.2013

Tämän harjoituskerran lopuksi improvisoin vapaasti assosioiden mitä mieleen juolahti ja yritin olla päättämättä etukäteen mitä teen. Huomasin, että musiikilla oli iso vaikutus liikkeeseeni ja tunnelmaan. Kehostani tuli yllättävän paljon pysähtyneitä ja paikoillaan liikkuvia kuvia värittäen musiikin tunnelmaa. Kirjoitin harjoituksen jälkeen päällimmäisiä ajatuksiani. "Vaikea heittäytyä. Tuntuu heti arvottavansa liikkeitä ja miettivänsä, taas samanlainen liike jne. Musiikilla on iso merkitys. Paljon tulee kuvia kuvien perään. Rytmittely on vaikeaa. Pöntevuus liikkeistä puuttui. Hengityksen tehostaminen helpottaa. Kun on monta asiaa mihin voisi keskittyä, mihin lopulta keskittyä?"

Minulle oli tärkeää tehdä improvisaatiota liikelähtöisesti niin vuodenaika teemaan liittyen kuin liiketeemojen pohjalta. Se auttoi minua hahmottamaan omia maneereitani, mikä on minulle luontaisin tapa liikkua, mikä on epämukavuusalueitani, mikä on minulle haastavaa ja mistä asioista minun tulisi olla tietoinen, jotta voisin olla monipuolinen. Se auttoi myös tarkastelemaan esiintyjyyttäni. Pelkkää liikelähtöistä improvisaatiota tehdessäni koin turhautuvani usein. Koin, ettei liikemateriaali ole tarpeeksi mielenkiintoista, se on aina samanlaista tai kiinnitän siihen liikaa huomiota. Usein projektin aikana pohdin, mistä turhautuminen johtuu? Jos koen liikkeen olevan jotenkin tylsää, onko syy miellyttämisen halussa? Haenko esiintyjänä yleisön hyväksyntää? Kuinka paljon pystyn keskittämään huomioni esityksen sisältöön? Koska tämän esityksen sisältö osittain muokkautuu yleisön reaktioista, onko minulla luontainen tarve viihdyttää yleisöä? Näiden asioiden parissa työskentely ja pohdinta auttoivat minua pääsemään yhä enemmän siihen tilaan, että pystyin kuuntelemaan liikettä hetkessä ja antaa kehon seurata minne se vie. Lopulta en enää arvottanut liikkeitä keskenään. Saatoin tehdä huomioita, jolloin totesin ajatuksissani "tämän tyyppisesti aloitan aina improvisaation" tai "tällaista materiaalia tuli viime kerrallakin" mutta en kokenut sitä haitaksi. On silti päiviä, jolloin turhaudun edelleen oman liikemateriaalin tuottamiseen. Koen sen olevan asia, joka improvisaation tekemiseen kuuluu. Kun turhaudun, yritän keskittyä impulsseihin ja niiden seuraamiseen. Pyrin yllättämään itseni ja keskityn johonkin muuhun, kuin itse liikkeeseen ja yritän aina uudelleen hyväksyä, että tällaista liikettä tänään tulee ulos.

5.2 Esiintymispaikassa käyminen

Marraskuussa 2013 kävin katsomassa Kuopion taidemuseon tilaa, jotta saatoin päättää missä siellä esityksen esittäisin. Samalla kyselin äänentoistosta, jota taidemuseolla ei ollut mahdollista antaa käyttöön esitykseen. Ratkaisuni asiaan oli etsiä teokseeni sopiva muusikko. Aloin miettiä, mikä soitin olisi teokseni ja tanssijuuteni kannalta paras mahdollinen. Päädyin selloon, koska sen ääni on pehmeä, miellyttävä ja se soveltuu monenlaiseen tyyliin musiikillisesti sekä tanssillisesti. Aloin rakentaa esitystä kasaan sellistin ja esityksen rakenteen kautta. Mietin paljon sitä, miten yleisö pääsisi vaikuttamaan esitykseen? Pohdin mitä keinoja minulla on yleisökontaktin saamiseen? Esitystila mahdollisti useita vaihtoehtoja samoin kuin se, että päätin sijoitella yleisön niin, että he näkivät myös toisiaan. Esityssuuntani vaihteli ja koin sen olevan 360 astetta koko esityksen ajan. Päätin myös olla tilassa vapaasti ennen esitystä ja keskustella mahdollisten katsojien kanssa niistä näitä ennen esityksen alkamista. Tällaisella tyyllillä koin rentouttavani ilmapiiriä ja saavuttavani osittain kontaktin yleisöön jo ennen esityksen alkamista. Kuitenkin oli keksittävä, miten konkreettisesti saisin yleisön olemaan osa esitystäni ja jopa vaikuttamaan esityksen sisältöön.

Päiväkirjamerkintöjä 3.12.2013

Tein harjoituksen, jossa kirjoitin erillisille paperilapuille sanoja eri vuodenaikoihin liittyen. Laitoin paperilaput kasoihin vuodenaikojen mukaan. Aloitin poimimalla syksyn kohdalta kolme lappua, joissa luki: tuoksut, tuuli ja märkä sammal. Tein liikeimprovisaatiota instrumentaaliseen musiikkiin syksystä, pitäen mielessäni nämä kolme asiaa. Koin, että sain mielikuvilla aikaan spontaanimpaa liikettä ja uusia muotoja. Seuraavaksi kirjoitin lappuihin toiminnallisia sanoja talvesta, jonka mukaan tein jälleen improvisoitua liikemateriaalia.

Luulen, että tämän kaltaiset tehtävät auttoivat minua olemaan spontaanimpi ja miettimään tarkemmin, mitä alussa yleisön kanssa tulisin keskustelemaan ja millaista apua heiltä tulisin esityksissä pyytämään.

Harjoitusten pohjalta minulle syntyi muoto selkeästi juonellisesta tanssiesityksestä, jossa esittäisin tarinan päähenkilöä. Esitys kuvaisi kokonaisen tarinan henkilöstä vuodenaikakohtausten avulla. Pyytäisin alkuun yleisöltä sanoja vuodenaikoihin liittyen sekä kuka tämän esityksen päähenkilö voisi olla nimeltään ja mikä hänen ammattina voisi olla. Keskellä tarinaa keskeyttäisin esityksen esittämällä jatkokeskusteluita, kuten mistä henkilö haaveilee ja miten hänen tulisi toimia, jotta hän saavuttaisi tuon haaveen. Tarina päättyisi kesään, jolloin yleisön määrittämä henkilö saavuttaisi yleisön määrittämän haaveen. Aloin harjoitella tätä esitysrakennetta lappujen avulla, joihin kirjoitin itselleni erilaisia ammatteja, haaveita ja mielikuvia vuodenaajoista. Kun nostin laput joissa luki esimerkiksi tuulinen syysmyrsky, siivooja ja etelän matka, aloin improvisoida kohtausta tanssien näiden asioiden pohjalta. Esityksen nimeksi alkoi muotoutua Vuodenaajoissa improten.

5.3 Sellisti tulee projektiin mukaan

Useiden kyselyjen jälkeen löysin sellistin harrastajapiireistä ja pidimme ensimmäisen palaverimme joulukuussa 2013. Esittelin hänelle sen hetkisen esitysrakenteen. Esitin toiveitani musiikin suhteen ja keskustelimme vuodenaikojen tunnelmista ja sitä kautta mahdollisesta musiikin sisällöstä. Keskustelimme myös siitä, miten esityksen kesto tulisi määrittymään ja mikä olisi ylipäänsä esitykselle hyvä kesto. Päädyimme arvioon noin 20 minuuttia, joka määrittyisi suurimmalta osin musiikkikappaleiden pituuksien perusteella. Halusimme keskenään eripituisia kappaleita esitykseen esityksen rytmin vuoksi. Päätimme pitää ensimmäiset yhteiset harjoitukset tammikuussa 2014, jossa sellistillä olisi mukanaan erilaisia vaihtoehtoja kappaleista vuodenaikoihin liittyen. Sovimme, että en etukäteen tietäisi mitkä kappaleet sellisti tulisi esityksiin valitsemaan.

Ensimmäinen yhteinen harjoituksemme oli tammikuun alussa 2014. Itseäni harjoitus jännitti, sillä en ollut rakenteen suhteen täysin varma siitä, miten se käytännössä tulisi toimimaan. Olin myös harjoitellut jo niin paljon itseseni, että uusi silmäpari toi lisää jännitystä. Toin prosessin keskeneräisyyden esille heti alusta asti. Koin sen tarpeelliseksi, koska tällöin molemmat osapuolet olivat samalla viivalla keskeneräisyyden tilanteessa ja omien ideoiden mukaan tuomisessa. Mielestäni tuntemattoman sietokyky on yksi tärkeimpiä ja haasteellisempia tekijöitä ryhtyessä suunnittelemaan improvisaatioesitystä, sillä vielä esiintymispäivänäkään ei ole selvää mitä tuleman pitää. Puhuimme tästä sellistin kanssa ja koin, että pystyimme suhtautumaan asiaan rennolla otteella. Aloitimme ensimmäisen harjoituskerran lämmittelyllä molemmat tahoillamme, jonka jälkeen siirryimme syksyn ja talven teemoihin. Minusta oli mahtavaa tanssia sellon soidessa. Keskityin tässä harjoituksessa tanssimaan musiikkia tukien ja musiikkia vastaan. Kokeilimme myös, että jatkan tanssia syyskappaleen jäl-

keenkin ja jossain vaiheessa sellisti tuli soitollaan mukaan talvisella kappaleella. Päätimme ottaa musiikillisen tauon mukaan myös esityksiin. Koin tämän asian tukevan esityksessä keskinäistä vuorovaikutustamme.

Seuraavissa harjoituksissa keskityimme kevät ja kesäkappaleisiin. Sellistillä oli mukanaan useita eri vaihtoehtoja, joista minä sain tanssiessani erilaisia impulsseja liikkeeseeni. Vähitellen aloin keskittyä myös esityksen tarinaan ja mitä kysymyksiä yleisölle voisin asettaa. Esitin kysymyksiäni sellistille ja etenimme harjoituksissa tältä pohjalta.

5.4 Esityksen markkinointi

Tein esityksestäni lyhyen esitteen, joka sai mainostilaa Kuopion taidemuseon edustalla olevasta ständistä. Tämän lisäksi esitystäni mainostettiin Savon sanomissa viikkoa ennen esitystä. Tein myös Facebook tapahtuman, jota levitimme eteenpäin yhdessä sellistin kanssa. Lisäksi laitoin esitteitä sähköpostin kautta erilaisille ryhmille, joista arvelin katsojia löytyvän. En kokenut tälle esitykselle kovin suurta markkinoinnin tarvetta, sillä taidemuseon tila oli katsojamäärältään suhteellisen rajallinen. Itse toivoin, ettei tila tulisi aivan täyteen, jotta hahmottaisin selkeästi kunkin yksilön yleisön joukosta. Ajattelin myös etukäteen, että tämä esitys ei ole suu- relle konserttisalille tehty vaan olohuonemaisen intiimiin tilaan luotu teos.

5.5 Esitys asettuu lopulliseen muotoonsa

Vaikka esityksen rakenne alkoi olla jo valmis ja kysymykset yleisölle selkeitä, olin edelleen epävarma esityksen toimivuudesta. Halusin saada aikaan aitoa vuorovaikutusta. Halusin pystyä aidosti reagoimaan ja tuottamaan sisältöä esitykseen myös yleisön reaktioiden pohjalta. Esityksen tarinallisuus ja henkilöhahmo alkoivat tuntua minusta liian kahlitsevilta. Pohdin sitä, kuinka paljon voin suunnitella esitystäni ennalta pitäen sen mahdollisimman avoimena tilanteelle ja muutokselle. Päädyin jättämään tarinan ja roolit teoksesta kokonaan pois. Päätin esiintyä lähtökohtaisesti omana itsenäni ja esiintyessä ottaa erilaisia esiintyjän rooleja.

Rakenne johon päädyin: Esitys alkaa runotekstillä, jonka kautta siirryn sellistin säestämänä syksyyn. Syksy kohtausten aikana tanssin itselleni esiin heräävien mielikuvien pohjalta syksystä ilmeneviä aiheita. Kun syyskappale loppuu, minä jatkan tanssiani ja liikeimpulssin kautta alan kertoa talvista muistoa sanoilla kuvailun keinoin. Pyrin kullakin esityskerralla keksimään erilaisen kuvaelman, jonka kautta muisto syntyy. Tämän jälkeen kysyn joltakin katsojalta jonkin talveen liittyvä muiston, jonka sitten esitän tanssin ja puheen keinoin sellistin soittaessa talvista kappaletta. Pyydän vielä eri henkilöä yleisöstä asettamaan minut talvikohtausten alkuasentoon, josta kohtausten aloitan. Tämän jälkeen siirrymme suoraan kevään kappaleeseen, jonka jälkeen käytän tekstimateriaalina suvivirren ensimmäistä säkeistöä. Tästä siirryn kertomaan, mikä on kesässä mielestäni parasta. Pyrin tässäkin kohden improvisoimaan kullakin esityskerralla erilaisia asioita, mitä minulle tulee kesästä mieleen. Tämän jälkeen kysyn joltakin katsojalta, mitä hän odottaa tulevalta kesältä. Tästä tulevan teeman pohjalta tanssin sellistin soittaessa kesäkohtausten. Esitys päättyy Suvivirren ensimmäiseen säkeistöön.

Kokosin kyseisen rakenteen esitykseeni miettimällä, mitä eri vuorovaikutuksen tapoja minulla esiintyjänä on. Minulla on mahdollista sijoitella heidät tilaan niin, että he näkevät toisiaan ja esitystä eri suunnista. Etäisyyteni tilassa on suhteessa yleisöön niin, että pystyn menemään yleisön joukkoon esiintyessäni ja voin ottaa kontaktia koko yleisöön kerralla tai kohdistaa puheeni yksittäiselle katsojalle. Samoin voin tehdä myös tanssin suhteen. Tanssiessa voin vaihdella fokusta itseäni, tilaan, sellistiin, koko yleisöön tai yhdelle katsojalle kerrallaan. Voin koskettaa jotakin katsojista tai pyytää tätä koskettamaan minua. Pohdin katsojan erilaisia rooleja sekä esiintyjän eri rooleja esityksen aikana. Esitykseni alussa katsoja on selkeästi katsojan roolissa ja minä olen esiintyjä, mutta esityksen edetessä esityksestä tulee katsojan ja esiintyjän yhteinen esitys tai paremmin sanottuna kokemus, koska roolit matkalla muuttuvat. Katsojalla on valta vaikuttaa esityksen sisältöön esimerkiksi kertomalla omia kokemuksiaan tai asettelemalla minut valmiusasentoon. Koska halusin projektin alussa herättää katsojissa omia muistoja vuodenaikoihin liittyen, oli minusta tämä lopullinen rakenne toimiva. Se mahdollisti itselleni vapaammin improvisaation ja hetkessä elämisen, aidon vuorovaikutuksen sekä toi esityksen lähemmäs katsojia omien muistojen vuoksi.

Kun esittelin tämän uuden rakenteen sellistille ja teimme sen pohjalta läpimenon, tuntui se molemmista toimivalta. Siinä oli selkeä rakenne, joka mahdollisti vapaasti improvisoimisen niin tanssin kuin puheenkin tasolla. Mielestäni puhe vaikutti esityksen tunnelmaan vapauttavasti ja toi esitystä helpommin lähestyttäväksi. Tämä osittain siksi, että en ollut roolissa vaan jutustelin sekä ennen esitystä, että esityksen aikana katsojille omana itsenäni. Rakenne myös mahdollisti minun ja sellistin spontaanin vuorovaikutuksen esityksessä.

5.6 Koeyleisöä

Esityksiin Kuopion taidemuseolla oli aikaa kaksi viikkoa ja meillä oli jäljellä kolme harjoituskertaa. Pyysin yhtä tämän opinnäytetyön ohjaajista katsomaan läpimenoharjoitusta, johon suhtauduimme sellistin kanssa samalla ensimmäisenä esityksenä. Läpimenon jälkeen purimme esityksen rakenteita ja keskustelimme, mitkä kohdat olisi hyvä rauhoittaa pelkästään liikkeeksi ja mihin voisi ottaa puhetta mukaan, mikäli se luonnollisesti esityshetkellä tulisi mukaan. Tekstimateriaaliin sain hyviä ohjeita siitä, miten tekstin muotoa voi rikkoa ja miten tekstin rytmityksillä pystyy leikkimään. Koimme myös alun jutustelun ja siitä liukumisen esityks maailmaan luontevaksi ja toimivaksi. Tämän läpimenon myötä aloin todella ymmärtää varsinaisten esitysten olevan jo lähellä.

Viimeisellä harjoituskerralla läpimenossa paikalla olivat tämän opinnäytetyön opponentit (kolme henkilöä), yksi ohjaajista sekä sellistin kaksi lasta. Yleisöä oli yhtäkkiä paljon paikalla ja tuntui oudolta, että kohta tämä esitys olisi julkinen. Yritin tässä läpimenossa keskittyä nimenomaan yleisökontaktiin ja miten minuun esiintyjänä vaikuttaa näiden katsojien läsnäolo. Ehdottomasti se vaikutti, että katsojina oli myös kaksi lasta. Itselleni tuli leikkisämpi ja kujeilevampi olo. Peilasin myös katsojien ilmeitä ja asentoja esityksessäni. Minusta oli hauskaa leikitellä etäisyyksillä (esiintyjä suhteessa katsojaan ja tilaan) ja huomasin katsojien tuovan esitykseeni selkeästi uuden vaihteen. Esitykseni heräsi eri tavalla eloon ja olin kauttaaltaan enemmän fokus ulospäin, kuin aiemmissa harjoituksissa. Minua arvelutti kuitenkin se, miten saisin huomioitua yleisöstä yksittäisiä ihmisiä, mikäli katsojia tulisi paikalle paljon. En missään nimessä haluaisi heidän jäävän pelkäksi joukkioksi.

6 ESITYKSET JA ANALYSOINTI

6.1 Esityspäivä I

Ensimmäinen esityspäivä oli 12.2.2014. Esitys oli tuolloin siinä vaiheessa, että odotimme jo pääsyä yleisön eteen. Esityksen ajankohta oli iltapäivällä ja olin jo suunnitellut etukäteen, miten tulisin esitykseen valmistautumaan. Valmistautuminen poikkesi aiemmista tavoistani valmistautua esityksiin, sillä aiemmin olen valmistautunut vähän samaan tapaan kuin olisin menossa tekemään urheilusuoritusta. Olen käynyt mielikuvaharjoituksilla läpi liikesarjoja ja teoksen tunnelmia ja paikanpäällä tanssinut lämmittelyä jonkin kohdan tai osion tulevasta teoksesta. Tätä esitystä ennen keskityin kuitenkin kuulostelemaan, millainen olo minulla on juuri tänään. Keskityin siihen, millaisista asioista kiinnostuin juuri sinä päivänä ja mikä ympäristössä herätti kiinnostusta. Koin, että nämä kaikki asiat ennen esitystä vaikuttivat esiintymiseeni ja esityksessäni.

Kuva 1. Lämmittelyä ennen esiintymistä (kuvaaja: Laura Haapaniemi)

menin taidemuseolle hyvissä ajoin, sillä halusin keskittyä ja asettua tilaan. Katselin paljon tilassa olevia taide-teoksia, seurasin ihmisiä, tunnustelin lattiaa ja yritin saada oman pulssini rauhoittumaan. Kokeilimme sellistin kanssa yhteistyötämme. Hän soitti yhden kappaleen ja minä tanssin sen, jolloin molemmat saimme tilaan ja esitykseen sekä toisiimme tuntumaa. Varauksista päätellen tiesin katsojia olevan tulossa noin 40 ja heitä alkoi-kin tulla paikalle hyvissä ajoin. Olin tilassa koko ajan läsnä ja toivottelin ihmisiä tervetulleiksi. Juttelin myös niitä näitä, jolloin rentoutin itseäni sekä tilan tunnelmaa. Kellon lyödessä kolme esitykseni alkoi. Se eteni omalla painollaan ja minulla oli esiintyessäni yllättävän kotoisa olo. Yleisö oli lämminhenkinen, katsomossa oli paljon tuttuja ja tunnelma oli innostunut, energinen ja odottava. Tämän huomioiminen vaikutti minuun esiintyjänä energiaa nostattavasti. Annoin liikkeen viedä ja virrata, tartuin impulsseihin ja päässäni pyöri monet asiat samaan aikaan kuten yleisökontakti, musiikin kuuntelu, liikkeen kuuntelu, huomiot tilasta, tanssista tai tilanteesta. En keskittynyt pitkää aikaa yhteen asiaan, vaan vaihtelin fokustani oman mielenkiintoni mukaan. Huomasin erityisesti talvimuistelma kohdalla, kun aloin toteuttaa yleisöstä tullutta muistelmää oman tulkintani mukaan, tunnelman rentoutuvan naurun myötä. Tartuin impulsseihin humoristisella otteella, joka sai katsojat

nauramaan ja itseni jatkamaan tätä humoristista otetta yleisön reaktioiden pohjalta. Myöhemminkin esityksen kohdissa ihmiset nauroivat, vaikka itse en ollut ajatellut tekemisiäni huumorin kannalta. Tässä esityksessä käytin paljon yleisökontaktia huomioni kohteena. Oikeastaan suurin osa saamistani impulsseista tuli yleisökontaktin kautta ja näin ollen vaikutti esityksen sisältöön. Käytin puhetta paljon suunniteltua enemmän ja olin myös yleisön joukossa.

Esityksen jälkeen sain paljon katsojapalautetta mm. positiivisesta kontaktista yleisöön. Usealla katsojalla kuulemani mukaan on hieman kammoa esityksiä kohtaan, joissa yleisökontaktia otetaan. Kuulemani mukaan tapani ottaa kontaktia yleisöön, oli tunnustelemaa ja suostuttelevaa. Sain tilanteen luotua rennoksi, jolloin katsojan oli turvallista osallistua esitykseen. Esiintyessäni huomasin tunnustelevani keneltä kysyisin muistoista ja kenen aavistin myöntyvän vuorovaikutukseen. Näin se tapahtuu usein mielestäni myös arkielämässä. Ketään ei voi pakottaa vuorovaikutukseen, mikäli sen haluaa olevan aidosti tilanteen sanelemaa. Kuulin monesti myös esitykseni olevan piristävä ja energinen kokonaisuus. Itse kommentoin oloani esityksen jälkeen sellistille ”tuntui kuin apina olisi päästetty irti häkistään”. Esityksen jälkeen koin esityksen olevan hieman sekava ja nopea tempainen. Jälkeenpäin tallennetta katsoessani esitys näytti kuitenkin ehjältä kokonaisuudelta, jossa tempokaan ei ollut liian nopea. Aikaa olisi voinut antaa joidenkin liiketeemojen tutkimiselle, mutta tällä kertaa se ei ollut esitykselle luonteenomaista. Huomasin tallennetta katsoessani, että käsitykseni esityksen sekaavuudesta johtui siitä, että esityksen aikana ehdin havaita ja miettiä montaa asiaa enemmän mitä ulospäin näkyi. Tämän esityksen jälkeen minun oli kuitenkin nollattava tilanne, jotta pystyisin aloittamaan seuraavan esityksen jälleen puhtaalta pöydältä. Oli suljettava mielestään pois kaikki onnistumisen hetket sekä esityksessä ollut tunnelma. Se mahdollisti ja antoi tilaa toisenlaisen esityksen syntyyn.

6.2 Esityspäivä II

Toinen esityspäivä oli samalla viikolla 15.2.2014. Valmistauduin esitykseen samalla tavoin kuin edelliseenkin esitykseen. Kuulostelin olotilaani, tarkkailin ympäristöä ja yritin saada kehoni hereille. Menimme sellistin kanssa tilaan ajoissa, jotta ehtisimme asettua ja lämmitellä hyvin ennen esitystä. Suunnitelmiamme rikkoi hieman tilassa olleen toisen esityksen purkuaikataulu, joka oli tiukka. Se toi itselleni vähän lisästressiä ja vaikutti keskittymiseeni. En ollut niin vahvasti tilanteessa läsnä yleisön saapuessa paikalle, kuin olin edellisessä esityksessä ollut. Jälkeenpäin keskusteltuamme tästä sellistin kanssa, oli hänestä tuntunut täsmälleen samalta. Yleisöä oli tällä kertaa paikalla noin parikymmentä henkilöä.

Tällä esityskerralla oli vaikeampaa päästä heidän kanssaan kontaktiin alussa, mutta kontakti kuitenkin syntyi talvimuistelun kohdalla. Koin puheeni tuottamisen liikkeen aikana tilannetta rentouttavaksi. Tämä saattoi olla yksi tekijä, joka hieman jännittyneen tunnelman laukaisi. Tunnelmaltaan yleisö oli myös erilaisessa vireessä kuin aiemman esityksen yleisö. Katsojat olivat rauhallisempia ja enemmän kuuntelevassa kuin odottavassa asemassa. Tämä vaikutti myös minuun esiintyjänä niin, että annoin enemmän aikaa liikkeilleni kehittyä ja vein kauttaaltaan esitystä eteenpäin enemmän liikkeen kuin puheen voimin. Yleisö poikkesi myös ikäjakaumaltaan enemmän tässä kuin aiemmassa esityksessä, jossa suurinosa katsojista oli nuoria tai nuoria aikuisia. Tässä esityksessä yleisö oli selkeästi aikuisempaa ja muutama lapsikin katsomossa istui. Eräästä 1-vuotiaasta tuli loppua kohden osa esitystäni, kun hän tuli tepastelemaan esiintymisalueelleni. Koska häntä ei haettu pois, tein

päätöksen ottaa hänet osaksi esitystä. Jälkeenpäin mietittynä tämä oli paras tapa yleisöllä rikkoa esitystilaani. Minä olin rikkonut sitä itse menemällä yleisön joukkoon, mutta nyt myös yksi katsoja tuli esiintyjän esitysalueelle.

Kuva 2. Lämmittelyä ennen esiintymistä (Kuvaaja: Laura Haapaniemi)

Tämän esityksen jälkeen kommentteina kuulin paljon esityksen olevan koskettava ja yllätyksellinen. Edelliseen esitykseen verrattuna, tämä oli aivan erilainen kokemus ja huomasin sen myös näiden katsojakommenttien johdosta. Näitä esityksiä yhdisti mielestän leikkimielinen asenteeni ja samantapainen huumori kautta linjan. Vaikka jälkimmäinen esitys oli tunnelmaltaan rauhallisempi, ei se vaikuttanut vireystilaani vaan leikkisä sävy esityksessä kuitenkin säilyi. Esityksen rauhallisuuteen saattoi vaikuttaa myös se, ettei minua jännittänyt jälkimmäisellä kerralla niin paljon kuin ensimmäisellä kerralla. Jälkimmäisessä esityksessä huomionkohteeni eivät vaihtuneet niin tiuhaan tahtiin ja esitys oli muodoltaan yksinkertaisempi. Mielestäni yleisökontakti jäi etäisemmäksi, kuin aiemmassa esityksessä. Jäin pohtimaan, oliko se osittain tuolien asettelusta kiinni, sillä laitoimme ne jälkimmäiseen esitykseen kauemmaksi. Kyseisellä kerralla yleisöä tulikin vähemmän paikalle, jolloin katsojat jäivät mielestäni hieman liian kauaksi. Myös alun virittäytyminen saattoi vaikuttaa yleisökontaktin myöhäisempään syntyyn. Koska yleisöä ei ollut niin paljon paikalla kuin edellisellä esiintymiskerralla, reaktiot eivät olleet niin vahvoja, joka sai minut kuulostelemaan ja tunnustelemaan yleisökontaktia pidempään.

6.3 Improvisaatio katsojan näkökulmasta

Lindy pitää improvisaatioesitystä osallistavana toimintana. Läsnä on yhteisöllisyys, koska kukaan ei tiedä mitä seuraavaksi tapahtuu. Improvisaatioesityksessä esitystilanne antaa katsojalle mahdollisuuden huomata millaisia valintoja esiintyjä tekee läpi esityksen. (Lindy 2009, <http://www.liikekieli.com/archives/213> <viitattu 29.10.2013>) Suurin huomioni jonka näiden esitysten pohjalta tein oli se, miten paljon katsojien reaktiot vaikuttivat minuun esiintyjänä ja täten myös esityksen sisällön rakentumisessa. Jos esimerkiksi tein jotakin yllättävää, johon katsojat reagoivat naurulla, saatoin jatkaa toimintaani ja viedä sitä pidemmälle. Jos taas tein jotakin liikemateriaalia, johon en kokenut saavani oikein minkäänlaista reaktiota tai kiinnostusta, saatoin vaihtaa fokustani esimerkiksi tilaan ja saada sieltä uuden impulssin tekemiseeni. Näin esitys hengitti, kommunikoi

ja oli jatkuvassa vuorovaikutuksessa sekä muutoksessa. Koen, että tämän kaltaiset asiat pitävät myös esityksen tuoreena, vaikka esityksessä olisikin pysyvä teema.

Minulle muodostui tärkeäksi esiintyä niin sanotusti omana itsenäni. Vuorovaikutuksen rehelliseen syntymiseen saattoi vaikuttaa se, että minulla ei ollut minkäänlaista roolia. En tullut yleisölle ikään kuin yllätyksenä nurkan takaa ja aloittanut esitystäni, vaan olin tilassa vahvasti läsnä omana itsenäni jo ennen esityksen alkamista. Guénoun mukaan puhumisella yleisölle on tärkeä merkitys vuorovaikutuksen syntyyn. Hän kirjoittaa puhutellun olevan avointa suhdetta yleisöön ilman roolia. Se tekee yleisöstä kumppanin ja tukeutuu sen reaktioihin kuten nauruun, aplodeihin tai hiljaisuuteen. Guénoun kertoo puhutteluun perustuvasta näyttelemisestä, joka kiihdyttää ja toisinaan jäljittelee aktiivista keskustelutoveruutta näyttämön ja katsojakunnan välillä. (Sivenius, Kirkkopelto, Maukola 2007, 65.)

Esityksessäni käytin kahta tekstimateriaalia, joiden tulkinta oli oman improvisointini varassa. Katsojilla oli tässä kohtaa mielestäni tärkeä asema siihen, miten tekstejä kullakin esiintymiskerralla esitin. Lindy kuvaa improvisaatesityksen katsojana tärkeäksi asiaksi sitä, että esitykset eivät ole valmiiksi pureskeltuja. Tällöin usein ympäristössä monet tärkeät tekijät jäävät tulematta esiin ja vuorovaikutuksellisuus katoaa. Lindylle taiteen tehtävä on auttaa ihmisiä olemaan vuorovaikutuksessa ja elämään hetkessä. (Jyrkkä 2011, 126.) Koen näiden asioiden lisäksi tärkeäksi, että pystyn esitykselläni ruokkimaan ihmisten mielikuvistusta ja saamaan heidät kanssani kokemaan esityshetken. Luulen, että katsojasta tuli näissä esityksissä myös esityksen kokija katsomisen lisäksi.

Kuva 3. Virittäytymistä tilaan ennen esityksen alkua (Kuvaaja: Laura Haapaniemi)

Pohtiessani katsojan asemaa ja mikä saattoi tehdä improvisoinnistani mielenkiintoista, herää mieleeni vahvasti yhteys kategorioiden vaihtamisesta. Kun improvisoin liikettä musiikkiin ja vaihdan fokustani puheen tuottamiseen liikkeen tuottamisen sijaan, on se minulle kategorian vaihtamista. On huomattavasti vaikeampaa tanssia 20 minuuttia pelkän liikkeen keinoin ja yrittää pitää tilanne puhtaana improvisaationa eli jonkinlaisena flowtilana, jossa ei todella tiedä mitä seuraavaksi tulee tekemään ja liike virtaa kuin itsestään eteenpäin. Kategorian vaihtaminen toi tähän asiaan helpotusta ja esti minua myös turhautumasta. Kun olin tanssinut esimerkiksi syksykohtauksen, kategoriani vaihtui (eli vaihdoin fokusta tekemiseen) maiseman kuvailuun jonka siinä het-

kessä improvisoin. Näin pysyin paremmin siinä tilassa, jossa asiat vain tapahtuivat ja annoin niiden tapahtua ja olin itse ikään kuin seuraajana.

Vaikeaksi havaitsin niin harjoituksissa, kuin esiintyessänikin liikkeen arvottamisen. Liikkeen ja oman tekemisen arvottamisella tarkoitan sitä, että pystyn tekemään esimerkiksi liikkeitä sen enempää perustelematta tai analysoimatta kuinka hyvin sitä teen tai osaan. Minulle on vaikeaa pitää kaikkea tekemistä tasa-arvoisena. Koin vaikeaksi olla arvottamatta tuottamaani liikemateriaalia. Tästä minulle heräsi kysymys, jos esimerkiksi yllätän itseni jollakin liikkeellä, onko se improvisaatiossa toivottu asia vai onko se edellisen liikkeen arvottamista? Halusin tässä esityksessä pyrkiä siihen, etten improvisoidessani arvota omia tekemisiäni. Pyrin siihen, että kaikki on tasavertaista keskenään; liikkeet suhteessa toisiinsa, puhe suhteessa liikkeeseen ja niin edelleen. En kuitenkaan halunnut jättää pois esimerkiksi puheen ja liikkeen sävyjä, dynamiikkaa tai rytmiä. Tätä asiaa pohtimalla koin estäväni sen, että en itse esityksessä tuonut esille pelkästään omia parhaita puoliani tai vain teknistä osaamistani. Mielestäni tämä pohdinta liikkeen arvottamisesta keskenään auttoi minua toteuttamaan rehellistä improvisaatiota, jossa pyrin hyväksymään kaiken sen mitä vastaan tulee. Opin hyväksymään omat ideani sen suurempaa sensuuria käyttämättä.

Esitysten jälkeen jäin pohtimaan, kuinka moni katsojista todella ymmärsi miten paljon tyhjästä tuotettua materiaalia näissä esityksissä oli? Jälkeenpäin kysyin eräältä katsojalta mitä hän mielsi improvisoiduksi näkemässään esityksessä. Vastauksessaan hän totesi, että kun kysyin eräältä katsojalta esimerkiksi hänen muistoaan talveen liittyen ja jatkoin tämän pohjalta esitystäni, oli se improvisoitua. Hän ei kuitenkaan mieltänyt muuta tuottamaani liikemateriaalia improvisoiduksi, vaan piti sitä ennalta harjoiteltuna. Todellisuudessa kaikki tuottamani liikemateriaali oli täysin improvisoitua. Tämän keskustelun pohjalta aloin pohtia, kuinka paljon katsojan tulee olla tietoinen siitä, että kaikki tehty materiaali todella syntyy hänen silmiensä edessä? Vaikuttaako se erilailla katsomiskokemukseen, mikäli tämän asian todella ymmärtää vai onko sillä loppujen lopuksi mitään merkitystä? Liittyykö tähän myös epäluulo siitä, mihin ihminen pystyy ja miten hetkeen pystyy heittäytymään, jos sitä ei ole itse kokenut? Liittyykö siihen mahdollinen käsitys siitä, että vain harjoiteltu liike on puhdasta tai vain harjoiteltu tarinan kerronta voi olla looginen? Olen itse ollut useasti katsojana improvisoidussa teatteriesityksessä, jossa yleisön joukosta kuulee aina jonkun kommentoivan ”kyllä ne olivat tuon etukäteen harjoitelleet” vaikka näin ei todellisuudessa ole.

Haastatellessani kahta tanssitaiteen tekijää aiheesta miten improvisaatioon suhtaudutaan, vastaukset saivat minut toiveikkaaksi. Toinen henkilö koki asenteiden jakautuvan kahtia. ”Asenteet ovat tuntuneet jakautuvan joko-tai -tyyppisesti. Joko improvisaatio on vain turhaa haahuilua tai sitten aivan parasta ja upeaa.” (1. Haastateltava henkilö 2013.) Toinen tanssitaiteen tekijä pohti kysymystäni laajemmalti. ”Improvisaatio on yhdenlainen tapa tehdä tanssia ja teoksia. Uskon, että työmenetelmänä se on jo niin tunnettu ja uuden tanssin kentällä käytetty, että se ei vaikuta negatiivisesti yleisön suhtautumiseen yms. arvostukseen. Koen pikemminkin mielenkiintoa juuri sellaisia taiteilijoita kohtaan, jotka pystyvät hetkessä luomaan yleisön ja teoksensa välille jotain ainutlaatuista, ja koen olevani etuoikeutettu nähdessäni esim. improvisaatioon perustuvaa esitystä, koska se ei koskaan ole identtisesti toistettavissa. Myös se mitä taiteilijat pystyvät hyödyntämään käyttämällä improvisaation vapautta esiintymistilanteessa, mahdollistaa enemmän kontaktia ympäröivän tilaan ja yleisöön. Luulen, että tämä genre on suosittua ja arvostettu tapa tehdä taidetta, ja sille löytyy kannatusta mutta myös paheksuntaa.” (2. Haastateltava 2013.) Kysellessäni improvisaatiossa esille tulevia omakohtaisia haasteita

improvisaatiota esittäessä, pystyn helposti samaistumaan henkilöiden ajatusmaailmoihin. ”Kaikista pahin haaste ovat oman kehon ja mielen kaavat, joihin on toisinaan vaikea löytää raikkaita koukeroita.” (1. Haastateltava 2013.) ”Pidän tärkeänä sitä, että improvisaatio on tekijälle itselleen perusteltua ja siinä näkyy periksiantamattomuus, avoimuus, pitkäjänteisyys ja se että tekijä/tekijät itse tietävät mitä tekevät ja ovat sen takana mitä on.” (2. Haastateltava 2013.)

7 PROJEKTISSA ESILLE TULLEITA HAASTEITA

7.1 Uskaltaminen epäonnistua

Kokemani mukaan yksi suuri haaste improvisaatiota tehdessä on uskaltaa epäonnistua. Epäonnistumista kutsutaan improvisaatiossa mokaamiseksi, ja usein käytetäänkin lausetta ”moka on lahja” jolla on tarkoitus kannustaa ihmisiä heittäytymään. Olen huomannut, että silloin kun pelkää mokaavansa, antautuu paineille ja turvautuu yleensä suorittamiseen. Itselläni ajatukset pyörivät usein tekemisen edellä ja tällöin hetken kuuntelu ja impulsseihin tarttuminen on haastavaa tai ne jäävät pois kokonaan. Jos näin on käynyt, voidaan kysyä mitä improvisoitua tilanteessa ylipäänsä oli? Hetken kuuntelu ja hetkessä kuuntelu ovat haasteellisia asioita, jotka kuitenkin onnistuessaan ovat antaneet improvisoinnilleni aidon mahdollisuuden elää hetkessä. Improvisaatiossa lukkoon menemisen ja mokaamisen pelko ovat kokemuksieni mukaan yleisiä ja joillakin ihmisillä myös tilanteita hallitsevia asioita. Tällöin voidaan kysyä mikä olisi kamalin asia mitä omasta mokaamisestaan voisi seurata? Ylipäänsä voidaan kysyä kuka arvottaa sen, milloin sinä mokaat esimerkiksi tanssia improvisoidessasi? Usein mokaamisen taustalla käsitykseni mukaan piilee pelko naurunalaiseksi joutumisesta. Osittain improvisaation avulla olen oppinut nauramaan myös itselleni. Mokaaminenkaan ei kuulosta enää niin suurelta asialta, kun osaa nauraa itselleen. Yksi improvisaation haasteista, johon itse olen törmännyt, on leikin luovuttaminen tai sen tyrmäminen kokonaan. Jos kohtausta ei etene, annetaan periksi ja luovutetaan tai tyrmätään kaikki ideat jolloin tarinan on mahdotonta edetä. Nämä haasteet ovat olleet minulle tarpeellisia käydä läpi tätä opinnäytetyötä tehdessäni.

7.2 Turhautuminen

Projektin edetessä huomasin ajoittain törmääväni pelkoon esiintyä improvisoinnin keinoin. Ehkä suurin syy tähän oli juuri epäonnistumisen pelko. Monesti myös turhauduin omaan liikemateriaaliini. Tuntui siltä, että harjoituskerrat alkoivat aina samoilla liikemaneereilla, joita yritin tietoisesti rikkoa. Vasta tämän kaavan jälkeen saatoinkin päästä käsiksi johonkin uudempaan ideaan tai ajatukseen. Tämän kaltaisten turhautumien myötä aloin pohtia onko improvisaation arvomaailmassa pyrittävä tuottamaan koko ajan uutta vai hyväksyttävä omat maneerinsa ja oma turhautumisensa, jotta voi jatkaa eteenpäin?

Ajatuksissani pyöri myös monesti se, että muut tekevät laadukkaita taiteellisia töitä ja saavat aikaan konkreettisen tuloksen, mutta mikä on minun konkreettinen tulokseni? Koin paineita siitä, että en saa aikaan mitään konkreettista, jonka kautta aloin myös pohtia miten improvisaatiota arvotetaan taiteen kentällä. Totesin, ettei esitykseni tule koskaan olemaan valmis, koska se muuntautuu yleisön haluamaan suuntaan joka kerta uudelleen. Se on yksi improvisaation arvoista, jonka olen kokenut tärkeäksi tiedostaa. Minulle nousi myös tärkeäksi arvoksi saavuttaa rehellinen läsnäolo esiintymishetkellä. Improvisaatiossa pystyn keskittymään ja antamaan tilaa tälle asialle, sillä koen läsnäolollani sytyttäväni esityksen eloon. Läsnäolon avulla minulla on tilanne hallussa, pystyn seuraamaan intuitiota ja impulsseja jotka tuovat eteeni valintoja esityksen etenemismuodon kannalta. Improvisaatio sisältää vahvasti erilaisen arvomaailman kuin harjoiteltu esitys. Ne eivät ole mielestäni

keskenään vertailukelpoiset. Molemmissa muodoissa on omat hyvät ja huonot puolensa ja molempia muotoja tarvitaan ja niitä voidaan sekoittaa keskenään.

7.3 Keskeneräisyyden sietäminen

Projektin alkuvaiheista lähtien minulle on ollut tekijänä selvää, että tästä esityksestä ei voi sanoa sen olevan valmis. Tämän keskustelun kävimme myös läpi sellistin kanssa. Päätöksemme koskivat vain esityksen rakennetta ja kullakin harjoituskerralla heittelimme ideoita aina uudelleen ja uudelleen ja aloitimme ikään kuin puhtaalta pöydältä. Lähdimme aina kokeilemaan ja katsomaan, mitä kokeilun seurauksena syntyy. Huomasin itseleni olevan vaikeaa olla tekemättä päätöksiä, sillä jokin asia jonka liikkeellisesti löysin saattoi viedä mukanaan jo seuraavaan asiaan josta jo itse tarinallisuus tai esityksen loogisuus alkoi syntyä. Projektin aikana huomasin, että minulla on vahva halu lyödä asioita lukkoon osittain myös siksi, että se tuo varmuutta esityksen etenemisen kannalta. Vaikeampaa minulle on lähteä aina uudelleen ideoimaan ja toteuttamaan sisältöä. Se että esitys on prosessi joka elää eikä valmistu, tuo mukanaan myös paljon vapauksia. Se on mahdollistanut oman olotilani kuulostelun ja hetkeen tarttumisen sekä esityksen pitämisen tuoreena.

8 POHDINTA

Tämä työ on ollut minulle pitkäaikainen projekti, jonka avulla olen pystynyt hahmottamaan millainen tanssitaiteilija olen. Olen löytänyt itselleni tärkeitä arvoja niin työskentelytavoista kuin esityksen toteuttamisesta. Olen vahvasti sitä mieltä, että esiintyjä ja yleisö yhdessä tekevät esityksen mahdolliseksi. Olen myös tottunut hyväksymään keskeneräisyyden, joka improvisaatioesityksen tekemiseen vahvana osana kuuluu. Tätä projektia tehdessä, minulla on ollut mahdollisuus tutkia improvisaation menetelmää monesta eri suunnasta ja työskennellä eri yhteistyötahojen kanssa. Tärkeimpänä asiana olen kokenut hetkiin tarttumisen. Kun olen avoin tilanteille, annan niille samalla mahdollisuuden kehittyä moneen eri suuntaan. Minua kiinnostaa edelleen katsojien ja esiintyjän / esiintyjien roolien rikkominen. Mitä tapahtuu kun katsojasta tulee osa esitystä tai esiintyjä onkin jossakin vaiheessa esitystä katsojan roolissa? Minua kiinnostaa myös, miten esityksen muotoa voi rikkoa ja kuinka avoimena esityksen voi pitää?

Tämän improvisaatioesityksen muotoa olen kiinnostunut kehittämään eteenpäin ja vierailemaan esityksellä esimerkiksi erilaisissa yhteisöissä, kuten nuorisotaloilla tai palvelutaloilla. Esitys on helposti siirreltävässä ja muokattavissa, sillä se ei ole aika tai paikka sidonnainen. Esitys soveltuu myös eri-ikäisten katsottavaksi, sillä esityksen teema neljä vuodenaikaa antaa mahdollisuuden omakohtaisille kokemuksille katsojan iästä riippumatta. Esityksessä esiin tulevat muistot yhdistävät esiintyjää ja katsojaa ja luovat yhteisöllisen tunnelman esityksessä. Esityksen yhteyteen voisi toteuttaa myös työpajan liittyen esityksessä nähtyihin improvisaation menetelmiin. Näin katsoja pääsisi myös itse kokeilemaan improvisaatiota ja hahmottamaan millaisia valmiuksia improvisaation tekeminen edellyttää.

Tanssitaiteilijan työstä on näkemykseni mukaan monenlaisten tilanteiden luomista, kohtaamisia ja vuorovaikutusta. Kun on tekemisissä monenlaisten yhteisöjen kanssa, improvisaatio saattaa olla avain keinona yhteisen kommunikoimisen löytymiseen. Improvisaatio mahdollistaa useat tanssilliset projektit, joihin kukin voi osallistua tanssitaustastaan riippumatta. Se on tasa-arvoinen tapa työstää tanssillista produktiota, sillä jokainen pysyy valitsemaan millaisiin asioihin haluaa tekemisessään keskittyä. Myös mielenkiinnon kohteet suhteessa toisiinsa voivat vaihdella teoksesta esiin ponnahtamatta. Improvisaation avulla saadaan esille tunnelmia, tunteita ja eläytymistä. Improvisaatiota katsoessani harvemmin kiinnitän huomiota tanssitekniisiin asioihin, sen sijaan liike ja tunnelma saavat uppoutumaan mukaansa. Tämän projektin myötä olen oppinut sietämään keskeneräisyyttä ja hyväksymään sen olevan osa improvisaatioesityksen kokonaisuutta. On rohkeaa luopua päätöksen teosta ja antaa tilanteen päättää puolestaan.

LÄHDELUETTELO

Kirjalliset lähteet:

Guénoun, D. 2007. Näyttämön filosofia. Keuruu, Otavan kirjapaino Oy: LIKE.

Koponen, P. 2004. Improkirja. Mitä yhteistä on filosofialla, pullopersesialla ja vapaalla pudotuksella? Helsinki: LIKE.

Lindy, P. 2011. Taiteilijuus on kysymysten virtaa. Teoksessa Jyrkkä, H. (toim.) Nykykoreografin jalanjäljissä - 37 tapaa tehdä tanssia. Helsinki: LIKE, sivut 122-127.

Morgenroth, J. 1987. Dance improvisations. University of Pittsburg Press.

Routarinne, S. 1996. Impro: Improvisoinnista iloa elämään ja esiintymiseen. Helsinki: Yliopistopaino.

Tufnell, M. & Crickmay, C. 1993. Body, Space, Image -Notes towards improvisation and performance. London: Dance Books Ltd.

Venkula, J. 2003. Taiteen välttämättömyydestä. Helsinki: Jaana Venkula ja Kirjapaja Oy.

Haastattelu sähköpostin välityksellä:

18.11.2013 sekä 28.11.2013 Haastattelin kahta tanssitaiteen tekijää sähköpostin välityksellä.

Nettilähteet:

Lindy, P. 2009. <http://www.liikekieli.com/archives/213> <viitattu 29.10.2013>

LIITE 1: KIRSI KUNNAS: "LEVON HETKELLÄ"

Kevät ja kesä,
kukka ja hedelmäin korjuu
ja lintujen lähtö.

Nyt levon hetkenä
kun mikään ei liiku
ja uni on kaislojen joukossa jossain
piilossa
läsnä kaikkialla

ja huoneessa tässä
nämä hiukset ja silmät, suljettu suu
levon hetkenä
menneen tajuaa kuin tulevan
nähdä sen liikkeen
joka kasvoi lintujen lähtöön ja liukui pois.